

Spis rzeczy

WSTĘP

Rozdział pierwszy. FILOZOFIA, JEJ PRZEDMIOT I ROLA W ŻYCIU CZŁOWIEKA, SPOŁECZEŃSTWA 7

1. Światopogląd i jego życiowe znaczenie 7

Przedmiot filozofii. Struktura filozofii marksistowskiej. Światopogląd. Podstawowe zagadnienie filozofii. Materializm i idealizm. Gnozeologiczne i społeczne korzenie idealizmu. Związek idealizmu z religią.

2. Filozofia jako ogólna metodologia poznania 17

Materializm i idealizm jako przeciwstawne metody. Dialektyka i metafizyka. Partyjność filozofii. Jedność filozofii i nauk konkretnych.

Rozdział drugi. HISTORIA FILOZOFII 24

1. Filozoficzne poglądy starożytnych 24

Powstanie i pierwsze etapy rozwoju filozofii. Starożytni atomiści. Idealizm i dialektyka Platona. Arystoteles.

2. Filozofia wieków średnich 32

Panowanie światopoglądu religijnego. Nominalizm i realizm.

3. Epoka Odrodzenia i filozofia nowożytna 34

Światopogląd rodzącej się burżuazji. F. Bacon. T. Hobbes. R. Kartezjusz. B. Spinoza. J. Locke. G. Leibniz. Idealizm subiektywny. Materializm francuski XVIII w. M. W. Łomonosow i A. N. Radiszczew. Klasyczny idealizm niemiecki i materializm L. Feurbacha.

4. Poglądy filozoficzne rosyjskich rewolucyjnych demokratów XIX w. 52

5. Powstanie i rozwój filozofii marksizmu — materializmu dialektycznego i historycznego 55

Historyczne warunki i teoretyczne przesłanki powstania filozofii marksizmu. Istota i znaczenie rewolucyjnego przewrotu, dokonanego przez marksizm w filozofii. Twórczy charakter filozofii marksizmu. Rozwinięcie filozofii marksizmu przez Lenina.

6. Współczesna filozofia burżuazyjna	66
Główne cechy współczesnej filozofii burżuazyjnej. Neotomizm. Egzystencjalizm, Neopozytywizm. Pragmatyzm. W walce o naukowy światopogląd. Wnioski wypływające z historii filozofii.	

Część pierwsza

MATERIALIZM DIALEKTYCZNY

Rozdział trzeci. MATERIA	81
1. Ogólne pojęcie materii	81
Historia poglądów na materię. Załamanie się mechanicyzmu. Dialektyczno-materialistyczne pojmowanie materii. Materialna jedność świata.	
2. Strukturalność i niezniszczalność materii	88
Strukturalność materii. Podstawowe strukturalne szczeble materii. Nie-sprowadzalność jednego strukturalnego szczebla materii do innych szczebli. Niezniszczalność materii. O bezpodstawności „teorii” cieplnej śmierci Wszechświata.	
3. Ruch materii	96
Pojęcie ruchu i jego formy. Jedność materii i ruchu.	
4. Przestrzeń i czas	100
Pojęcie przestrzeni i czasu. Jedność materii, ruchu, przestrzeni i czasu. Skończone i nieskończone.	

Rozdział czwarty. ŚWIADOMOŚĆ	113
1. Ogólne pojęcie świadomości	113
Określenie świadomości. Mózg i świadomość. Człowiek jako podmiot świadomości. Materialne i idealne. Obraz i przedmiot. Twórcza aktywność psychiki, świadomości.	
2. Struktura świadomości	125
Elementy struktury świadomości i ich wzajemny związek. Samowiedza. Świadome i nieświadome.	
3. Formy odbicia i ich rozwój	130
Odbicie jako właściwość całej materii. Odbicie, informacja i sygnały. Pobudliwość — właściwość tego, co żywe. Rozwój psychiki w procesie ewolucji organizmów. Pochodzenie świadomości. Rozum we Wszechświecie.	
4. Świadomość i mowa. Świadomość i cybernetyka	140
Powstanie mowy. Język jako środek porozumienia się. Język jako narzędzie myśli. Jedność języka i myślenia. Systemy znaków. Świadomość i cybernetyka.	

Rozdział piąty. PODSTAWOWE ZASADY I PRAWA DIALEKTYKI	150
1. Związek i rozwój — podstawowe zasady dialektyki	150
Powszechny związek i wzajemne oddziaływanie. Rozwój. Dwie koncepcje rozwoju. Prawo. Prawa dialektyki.	

2. Jedność i „walka” przeciwieństw	160
Dialektyczna sprzeczność, jedność przeciwieństw. Sprzeczność jako podstawowe źródło rozwoju. Podstawowe typy sprzeczności. Uniwersalny charakter sprzeczności i konkretne formy ich przejawiania się. Sprzeczność dialektyczna jako prawo poznania.	
3. Przechodzenie i wzajemny związek zmian ilościowych i jakościowych	170
Przedmiot, jakość i własność. Ilość. Miara. Proces przejścia, skok od starej jakości do nowej w procesie rozwoju. Ciągłość i nieciągłość. Różnorodność skoków. Metodologiczne znaczenie omawianego prawa.	
4. Negacja negacji	179
Negacja — konieczny moment rozwoju. Sukcesyjność w rozwoju. Dialektyczny stosunek do tradycji. Postępujący naprzód, postępowy, spiralny charakter rozwoju. Kryterium postępu. Narastanie tempa w rozwoju. Metodologiczne znaczenie prawa negacji negacji.	
Rozdział szósty. KATEGORIE DIALEKTYKI	189
1. Pojęcie kategorii	189
Kategorie jako szczeble i formy poznania świata. Wzajemny związek kategorii. Wzajemny stosunek kategorii i podstawowych praw dialektyki.	
2. Jednostkowe, szczególne i ogólne	193
Tożsamość i różnica. Pojęcie jednostkowego, szczególnego i ogólnego. Dialektyka jednostkowego i ogólnego. Metodologiczne znaczenie dialektyki jednostkowego, szczególnego i ogólnego.	
3. Część i całość, układ i jego elementy	198
Pojęcie części, całości, układu i elementów. Typy całości. Dialektyka całości i części. Metodologiczne znaczenie kategorii części i całości.	
4. Treść, struktura i forma, symetria i asymetria	204
Pojęcie treści i formy. Jedność i wzajemny stosunek formy i treści. Metodologiczne znaczenie kategorii formy i treści. Symetria i asymetria.	
5. Zewnętrzne i wewnętrzne	208
Pojęcie zewnętrznego i wewnętrznego. Dialektyka wewnętrznego i zewnętrznego.	
6. Istota i zjawisko	210
Pojęcie istoty i zjawiska. Wzajemny stosunek istoty i zjawiska. Pozór.	
7. Przyczyna i skutek	214
Pojęcie przyczynowości. Związek przyczynowy i funkcjonalny. Różnorodność przyczyn. Przyczyna, warunki i powód. Determinizm dialektyczny i mechanistyczny. Przyczynowość i celowość.	
8. Konieczność i przypadkowość	222
Konieczne i przypadkowe. Dialektyka koniecznego i przypadkowego.	
9. Możliwość, prawdopodobieństwo i rzeczywistość	225
Pojęcie możliwości i rzeczywistości. Przejście możliwości w rzeczywistość. Prawdopodobieństwo jako miara możliwości. Możliwość realna i formalna.	

Rozdział siódmy. DIALEKTYKA JAKO TEORIA POZNANIA, LOGIKA NAUKOWEGO MYŚLENIA 234

1. Ogólne pojęcie poznania naukowego 234
Wiedza i jej rodzaje. Sprzeczny charakter procesu poznania. O poznawalności świata. Bezpodstawność agnostycyzmu.
2. Społeczna praktyka — podstawa poznania naukowego 243
Pojęcie praktyki i jej roli w poznaniu. Wewnętrzna logika rozwoju poznania. Idealne siły napędowe poznania.
3. Poznanie jako proces prawidłowego odzwierciedlenia rzeczywistości 252
Pojęcie prawdy. Obiektywność prawdy. Prawda jako proces. Względność prawdy. Zasada korespondencji. To, co absolutne w prawdzie. Konkretność prawdy. Dogmatyzm. Kryterium prawdy.
4. Poznanie zmysłowe i empiryczne 265
Wrażenie i postrzeżenie. Krytyka idealizmu „fizjologicznego” i teorii hie-roglifów. O jakościach „pierwotnych” i „wtórnych”. Przedstawienie. Po-stawienie problemu. Obserwacja, eksperyment i opis. Fakt naukowy.
5. Myślenie logiczne. Teoretyczna forma poznania 276
Dialektyka przejścia od wrażenia do myśli. Myślenie logiczne, teoretyczne i praktyczne. Logika dialektyczna i formalna. Jedność tego, co zmysłowe, i tego, co racjonalne. Historyczny rozwój myślenia. Podstawowe formy myślenia. Przewidywanie naukowe.
6. Metody i sposoby badania naukowego 291
Pojęcie metodologii, metody i metodyki. Porównanie i metoda porównawczo-historyczna. Analiza i synteza. Abstrahowanie, idealizacja, uogólnienie i ograniczenie. Abstrakcyjne i konkretne. Analogia. Modelowanie. For-malizacja. Historyczne i logiczne. Indukcja i dedukcja.
7. Twórczość naukowa, wynalazek, odkrycie i dowodzenie 305
Problem odkrycia naukowego. Odkrycie jako rozwiązanie sprzeczności. Twórca wyobraźnia. Przenikliwość i intuicja. Dowodzenie.
8. Podstawowe tendencje w rozwoju współczesnego poznania nauko-wego 317
Ogólna charakterystyka rozwoju nauki współczesnej. Matematyzacja nauki współczesnej. Dyferencjacja i integracja nauki. Wzajemne oddziaływanie nauk. Materializm i dialektyka jako ogólna metodologia poznania nauko-wego.

Część druga

MATERIALIZM HISTORYCZNY

Rozdział ósmy. MATERIALIZM HISTORYCZNY JAKO FILO-ZOFICZNA NAUKA O ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA 333

1. Przedmiot materializmu historycznego 333

iczny. Pojęcie epoki historycznej. Metodologiczne znaczenie kategorii formacji społecznej.	
2. Prawidłowe następowanie po sobie formacji społecznych	422
Formacja wspólnoty pierwotnej. Formacja niewolnicza. Formacja feudalna. Formacja kapitalistyczna. Formacja komunistyczna.	
Rozdział jedenasty. KLASY I WALKA KLASOWA	439
1. Klasa społeczna, stan, zawód	439
Istota i pochodzenie klas. Stan, zawód. Klasowa struktura społeczeństwa. Inteligencja.	
2. Walka klasowa — napędowa siła rozwoju formacji antagonistycznych	445
Teoria walki klasowej i jej metodologiczne znaczenie. Historyczna misja klasy robotniczej i formy jej walki wyzwolenczej. Klasy i partie polityczne. Historyczna rola marksistowskiej partii klasy robotniczej. Jedność partii komunistycznych — konieczny warunek zespolenia sił rewolucyjnych. Zasady strategii i taktyki partii komunistycznych. Bezpodstawność burżuazyjnych i oportunistycznych poglądów na klasy i walkę klasową. Współczesny imperializm i zaostrzenie walki klasowej.	
Rozdział dwunasty. REWOLUCJA SPOŁECZNA	459
1. Istota i typy rewolucji społecznych	459
Przesłanki i siły napędowe rewolucji. Sytuacja rewolucyjna. Typy rewolucji społecznych.	
2. Rewolucja socjalistyczna	466
Rewolucja socjalistyczna — najwyższy typ rewolucji. Leninowska teoria rewolucji socjalistycznej. Rewolucja socjalistyczna a ruch narodowowyzwolenczy. Upadek kolonializmu. Niekapitalistyczna droga rozwoju. Pokojowa i niepokojowa droga rewolucji. Przemoc i jej rola w historii.	
3. Wojna i pokój	474
Pojęcie wojny. Wojny sprawiedliwe i niesprawiedliwe. Pokojowe współistnienie państw o różnych ustrojach społecznych.	
Rozdział trzynasty. POLITYCZNA ORGANIZACJA SPOŁECZEŃSTWA	478
1. Polityka, państwo, prawo	478
Polityka i polityczna organizacja społeczeństwa. Państwo. Prawo. Podstawowe historyczne typy państwa i prawa. Przejściowe typy państwa. Formy państwa i reżim polityczny. Demokracja burżuazyjna. Walka o demokrację w ramach ustroju burżuazyjnego.	
2. Państwo socjalistyczne	492
Historyczna misja państwa dyktatury proletariatu. O różnorodności form politycznej władzy klasy robotniczej. Dalsze rozwijanie demokracji socjalistycznej. Obumieranie państwa i przejście do samorządu komunistycznego.	
Rozdział czternasty. SPOŁECZNE FORMY WSPÓLNOTY LUDZI	504

3. O roli jednostki w historii	588
Działalność przywódców — konieczny element procesu historycznego. Wpływ jednostki historycznej na życie społeczeństwa. O heroizmie i genialności. Niezgodność kultu jednostki z marksizmem-leninizmem.	
Rozdział siedemnasty. POSTĘP HISTORYCZNY	598
1. Pojęcie postępu historycznego	598
O teoriach postępu historycznego. Kryterium postępu społecznego. Nieodwracalność postępu. Przyspieszenie tempa postępu historycznego.	
2. Typy postępu historycznego	606
Postęp historyczny w społeczeństwach eksploatacyjnych. Postęp w ustroju socjalistycznym.	
Rozdział osiemnasty. MATERIALIZM HISTORYCZNY JAKO OGÓLNA TEORIA I METODA POZNANIA PROCESÓW SPOŁECZNYCH	612
1. O naturze poznania społecznego	612
Problem przedmiotu i podmiotu w poznaniu społecznym. Natura faktu społecznego.	
2. Materializm historyczny a konkretne badania społeczne	616
Metodologiczna rola podstawowych zasad, praw i kategorii materializmu historycznego. Konkretne badania społeczne i ich metody.	
Rozdział dziewiętnasty. POLITYCZNA ORGANIZACJA WŁADZY W SOCJALIZMIE	
1. Polityka, państwo, prawo	
Polityka i polityczne organizacje w socjalizmie. Państwo, prawo, prawo socjalistyczne. Władza państwowa i polityczna. Władza państwowa i polityczna w socjalizmie. Władza państwowa i polityczna w socjalizmie.	
2. Państwo socjalistyczne	
Państwo socjalistyczne i socjalizm. Państwo socjalistyczne i socjalizm. Państwo socjalistyczne i socjalizm. Państwo socjalistyczne i socjalizm.	